

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. “R. Chaim Schimmel’in Tora’sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna’yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift.” – Rabi Sacks

Naso

Dünyayla Etkileşimde Olma Cesareti

Daha önceki bir “Covenant and Conversation” yazısında belirtildiği gibi, bu haftanın *Peraşa*’sında kanunları açıklanan Nazir’in övülmesi veya övülmemesi gerektiği konusunda Hahamlarımız arasında süregelen bir tartışma vardı.

Nazir, genellikle belirli bir süre için gönüllü olarak özel bir kutsiyet yaşamını üstlenen biriydi. Bu kutsiyet gereği, Nazir’in, şarap veya herhangi bir üzüm ürününü tüketmesi, saçlarını kesmesi ve bir ölüye temas veya onunla aynı çatı altında bulunmak suretiyle *tame* olması yasaktı.

Nazirlik, özünde, arzulardan vazgeçmektir. Bir insanın bunu neden seçmek isteyeceği açık değildir. Belki kendini sarhoşluktan korumak ya da alkolizmi tedavi etmek istemiştir. Ya da daha yüksek bir kutsiyet düzeyini deneyimlemek istemiş olabilir. Bir ölüyle, hatta ölmüş bir yakın akrabasıyla bile temas etmesi yasak olduğundan, bu bakımdan Koen Gadol ile aynı konumdaydı. Nazir olmak, Koen olmayan birinin, kısıtlamalar bakımından Koen’e benzer bir yaşam tarzını benimsemesinin bir yoluydu. Bazı Hahamlar, Nazir yasasının Tora’da zina şüphesiyle karşı karşıya kalan kadın (*sota*) yasasıyla yan yana verilmesini, bazı kişilerin cinsel ahlaksızlıktan korunmak için Nazir olduklarına işaret ettiğini savunmuşlardır. Alkol, insanın kendisini tutma ve utanma niteliklerini bastırır ve cinsel arzuyu artırır.

Sebepler ne olursa olsun, Nazir olmanın iyi mi, yoksa kötü mü olduğu konusunda çok farklı görüşler vardı. Bir yandan, Tora onun hakkında “*A-Şem* için kutsaldır” der (Bamidbar 6:8). Diğer yandan, Nazirlik dönemi sona erdiğinde Nazir’in bir günah

korbam getirmesi emredilir (Bamidbar 6:13-14).

Buradan, Rabi Eliezer Akapar Berebi şu sonucu çıkarır:

“‘Canla ilgili günahı için onarım sağlayacaktır’ (Bamidbar 6:11) ifadesinin anlamı nedir? [Genellikle bu, bir ölüye temas ederek işlediği günah şeklinde anlaşılır. Ancak Rabi Eliezer Akapar bunu farklı bir şekilde açıklar:] Hangi cana karşı günah işlemiştir? Bu ifadenin, onun şarap zevkini kendisine yasakladığına işaret ettiği sonucuna varmamız gerekir. Buradan şöyle bir çıkarsama yapabiliriz: Eğer şarap zevkini kendisine men eden biri ‘günahkâr’ diye adlandırılıyorsa, kendisini hayatın zevklerinden mahrum bırakan biri de haydi haydi günahkârdır. Sonuç olarak, sürekli oruç tutan biri de ‘günahkâr’ diye adlandırılır.” (*Taanit 11a; Nedarim 10a*)

Açıkça, Rabi Eliezer Akapar, Yahudi yaşamında münzeviliğe karşı bir polemik girmektedir. Bunu yaparken aklında hangi grupların olduğunu bilemiyoruz. Erken dönem Hıristiyanların birçoğu münzeviydi. Aynı şekilde, Ölü Deniz Tomarları yoluyla tanıdığımız Kumran tarikatının mensupları da bazı yönlerden öyleydi. Birçok inançta kutsal insanlar, manevi saflık arayışı içinde, dünyadan, zevklerinden ve ayartmalarından el çekmeyi seçerek, oruç tutmayı, kendilerine çile çektirmeyi ve mağaralarda, inziva yerlerinde ve manastırlarda yaşamayı tercih etmişlerdir.

Ortaçağ’da nefsi baskılayan uygulamaları benimsemiş Yahudiler olmuştur. Aralarında

Kuzey Avrupa'daki Haside Aşkenaz olarak bilinen grupla, İslam ülkelerinde yaşayan birçok Yahudi de sayılabilir. Bu davranış kalıplarında, Yahudilik dışı ortamların en azından bir nebze etkisini görmemek oldukça zordur. Haçlılar döneminde gelişen Haside Aşkenaz hareketi mensupları, son derece sofu, kendilerine çile çektiren Hıristiyanların arasında yaşıyorlardı. Güneydeki mukabilleri de, İslam'daki mistik hareket olan Sufizm'e aşına olsalar gerektir.

Dolayısıyla Yahudilerin nefsi bastırmayı öngören bir yaşam tarzına karşı çelişkili duygular içinde olmaları, bu tarz uygulamaların Yahudiliğe dışarıdan sızmış olabileceği şüphesiyle ilgili olabilir. Milattan sonraki ilk asırlarda hem Batı'da (Yunanlar) hem de Doğu'da (İran), fiziksel dünyayı bir yozlaşma ve çekişme yeri olarak gören hareketler olmuştur. Düalist bir yaklaşım içindeydiler; gerçek Tanrı'nın evrenin yaratıcısı olmadığını ve evren içinde ona ulaşmanın mümkün olmadığını savunuyorlardı. Fiziksel dünya daha düşük düzeyli, kötü bir ilahın eseri olmalıydı. Buna bağlı olarak da kutsiyet, fiziksel dünyadan, zevklerinden, iştah ve arzularından el çekmek anlamına geliyordu. Bu görüşü taşıyan en ünlü iki hareket, Batı'da Gnostisizm ile Doğu'da Maniheizm'di. Dolayısıyla, Nazirliğe yönelik olumsuz değerlendirmenin en azından birazını motive eden şey, Yahudileri, diğer inançlarda ve sonraları Hıristiyanlık ve İslam'da da görülen Yahudilik-dışı eğilimleri taklit etmekten caydırma isteği olmuş olabilir.

Ancak asıl dikkate değer olan nokta, her iki görüşü de, hem olumlu hem de olumsuz bakışı benimsemiş olan Rambam'ın duruşudur. *Ahlaki Karakter Kanunları*'nda Rambam, Rabi Eliezer Akapar'ın olumsuz duruşunu benimsemiştir:

“Bir insan 'Arzu, onur ve benzer şeyler, takip etmesi kötü yollardır ve insanı dünyadan çıkarır; bu yüzden kendimi onlardan tamamen ayıracak ve diğer aşırı uca gideceğim' diyebilir. Bunun bir sonucu olarak et yemez, şarap içmez, bir kadınla evlenmez, düzgün bir evde yaşamaz veya düzgün kıyafetler giymez... Bu da kötüdür ve bu yolu seçmek yasaktır.” (*İlhot Deot 3:1*)

Ama aynı kitabın (*Mişne Tora*) içinde şöyle yazmaktadır Rambam:

“Her kim [biz Nazir olmak üzere] kutsiyet yoluyla Tanrı'ya vaatte bulunursa, iyi bir şey yapmış olur ve

övgüye layıktır... Doğrusu, pasuklar onu bir Peygambere eşit kabul eder.” (*İlhot Nezirut 10:14*)

Herhangi bir yazar, hele ki Rambam gibi son derece mantık odaklı bir duruştaki biri, nasıl olur da kendisiyle bu kadar çelişen bir tutumu benimseyebilir?

Bunun cevabı derin ve esaslıdır. Rambam'a göre, erdemli yaşam için sadece tek değil, iki model vardır. Onlara sırasıyla *hasid* (*mitsvaları* gerekliliklerin ötesinde, yüksek standartlarla yerine getiren kişi; günümüzdeki *Hasidut* akımıyla karıştırılmamalıdır) ve *haham* (bilge) adını verir.

Hasid marjinalerde dolaşan biridir. Rambam *hesed* sözcüğünü “aşırı davranış” olarak tanımlar – tabii ki iyi bir davranıştan bahsetmektedir, ama kastettiği, katı gerekliliklerin öngördüğünü aşan bir standart söz konusudur (Şaşırılmışlar İçin Kılavuz III, 52). Böylece örneğin, “Eğer bir kişi kibirden mutlak surette kaçınır ve aşırı derecede mütevazı olursa, ona *hasid* denir” (*İlhot Deot 1:5*).

Haham tamamen farklı türden bir kişidir. “Altın ortalamayı”, denge ve ılımlılığı ifade eden “orta yolu” takip eder. Bir uçta ödeklilik, diğer uçta da gözü karalıklı ifade bulan aşırılıklardan uzak durarak cesaretin erdemini edinir. *Haham* hem paragözlükten hem de serveti tamamen gözden çıkarmaktan, hem mal mülk yığınağı yapmaktan hem de elindeki her şeyi başkalarına dağıtmaktan kaçınır ve bu şekilde cimri, ya da savurgan değil, cömert hale gelir. Gereğinden fazla veya gereğinden azın – aşırılık ve eksiklik – ikiz tehlikesinin farkındadır. *Haham* çatışan baskıları dengeler ve aşırılıklardan kaçınır.

Bunlar sadece iki insan tipi değil, aynı zamanda *ahlaki yaşamın ta kendisini anlamının iki yoludur*. Acaba ahlakın hedefi kişisel mükemmelliğe ulaşmak mıdır? Yoksa zarif ilişkiler ve namuslu, adil ve şefkatli bir toplum yaratmak mıdır? Çoğu insanın sezgisel cevabı “her ikisi de” demek olacaktır. İşte Rambam'ı bu kadar keskin zekâlı bir düşünür yapan şey budur. Rambam bunların her ikisine birden sahip olamayacağınızı, ikisinin aslında farklı girişimler olduğunu görmektedir.

Bir *hasid* tüm parasını fakirlere dağıtabilir. Ama o zaman *hasid*'in kendi ailesini geçindirmesi nasıl olacaktır? Bir *hasid* bir savaşta çarpışmayı reddedebilir. Ama ya *hasid*'in vatandaşları ne olacaktır? Bir *hasid* kendisine karşı işlenmiş tüm suçları

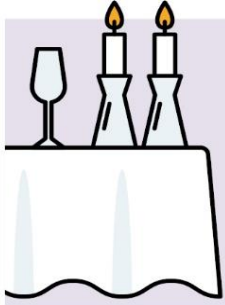
affedebilir. Ama hukukun egemenliğine ve adalete ne olacaktır? *Hasidler*, birer birey olarak ele alındıkların zaman üstün düzeyde erdemli insanlardır. Ama bir toplumu sırf *hasidlerle* inşa etmek mümkün değildir. Aslına bakılırsa *hasidler* gerçekte topluma pek de ilgi duyuyor değildirler. Onlar farklı, yalnız, kendilerini izole eden bir yolu seçmişlerdir. Kolektif kurtuluştan ziyade kişisel kurtuluş peşindedirler.

İşte, Rambam'ı Nazir hakkındaki birbiriyle çelişiyor gibi görünen değerlendirmelere iten de bu derin bakış açısı olmuştur. Nazir, en azından bir dönem için, nefsinin aşırı düzeyde baskılamayı öngören bir yaşamı benimsemeyi seçmiştir. Kutsal biridir, *hasiddir*. Bir kişisel mükemmelleşme yolunu benimsemiştir. Bu asil, övgüye değer, yüksek bir idealdir.

Ama *hahamn* yolu bu değildir – ve *eğer mükemmel bir toplum istiyorsanız hahamlara ihtiyacınız vardır*. *Hahamn* aşırılıkçı biri olmamasının sebebi, etrafta başka insanların da söz konusu olduğunu fark ediyor olmasıdır. Kendi ailesinin fertleri vardır, kendi cemaatinin içindeki başkaları vardır, işteki arkadaşları vardır, savunulması gereken bir

ülke ve inşasına katkıda bulunmayı gerektiren bir ulus vardır. *Haham*, kendi başına bir erdem yaşamı peşinde koşmak uğruna tüm bu taahhütleri geride bırakmanın, tehlikeli, hatta ahlaki açıdan bencilce olduğunu bilir. Çünkü Tanrı bize dünyadan kaçmamız değil, onun içinde yaşamamız; inzivaya çekilmemiz değil, toplum içinde olmamız; çatışan baskılar içinde sadece bazılarını odaklanıp diğerlerini ihmal etmemiz değil, onlar arasında bir denge yaratmaya gayret etmemiz çağrısında bulunmuştur. Böylece, her ne kadar kişisel bir perspektifle değerlendirildiğinde Nazir bir *hasid*, kutsal biri ise de, toplumsal perspektifle değerlendirildiğinde, en azından figüratif olarak, kefaret *korbam* getirmesi gereken bir “günahkârdır”.

Yahudilik, bireylerin dünyanın baştan çıkarıcı etkilerinden kaçabilmeleri için bir boşluk yaratır. Bunun üstün örneği Nazir'dir. Ama bu, norm değil, istisnadır. *Haham* – bilge – olmak, tüm manevi risklere rağmen dünya ile etkileşimde olma cesaretine sahip olmak ve Tanrısal Mevcudiyet'ten bir parçayı, kolektif yaşamımızın ortak alanlarının içine getirmeye yardımcı olmak demektir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce dengeli bir yaşam sürmek daha mı iyidir? Neden?
2. Sizce bir kişi, *nazirin* yaptığı gibi, keyifli şeylerden vazgeçmeyi ne sebeple tercih edebilir?
3. Sizce bir kişi, dünyadan el çekmeksizin – veya dünyaya aşırı düşün olmaksızın – gündelik yaşamın içine kutsiyeti nasıl getirebilir?